

Деякі питання аналізування банківського ризику в межах судової експертизи (експертного дослідження)

Тетяна Дмитренко,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1691-2256>, email: td@advocat-dmitrenko.com.ua

Розглянуто питання можливості й доцільності включення категорії ризику до показників аналізу стану банку під час проведення економічних експертиз.

Ключові слова: ризик; банківські ризики; система управління ризиками; професійні судження; Національний банк України; економічна експертиза.

Analyzing Banking Risk within the Forensic Examination

Tetiana Dmytrenko

This paper discusses the feasibility and relevance of incorporating risk assessment into the indicators used for analyzing a bank's financial condition during forensic economic examinations.

Keywords: risk; banking risks; risk management system; professional viewpoints; National Bank of Ukraine; forensic economic examination.

Нині в науці відсутній єдиний загальновизнаний підхід до формулювання поняття «ризик», хоча функціонування будь-якого соціального, економічного інституту без урахування цієї категорії сьогодні здається практично неможливим.

Відповідно до п. 3.1 ISO 31000:2018 «Risk management — Guidelines» ризик визначається як «ефект невизначеності на цілі» [1]. Саме ризик є тим критерієм, що визначає ефективність управління, вираженість прийняття рішень, готовність до змін та стрес-факторів у будь-якій сфері життя суспільства.

Щодо банківської сфери, починаючи з подій глобальної фінансової кризи 2007—2009 рр., у європейському контексті підкреслено важливість виваженого ризик-менеджменту в управлінні банками. Зокрема, ще 2009 року Базельським комітетом із банківського нагляду було опубліковано «Supplemental Pillar 2 Guidance (Supervisory review process)», згідно з положеннями якого «надійні процеси ризик-менеджменту є необхідними для підтримки впевненості спостерігачів та учасників ринку в оцінюванні банками своїх ризик-профілів та у внутрішніх оцінках достатності капіталу» [2].

Базуючись на рекомендаціях Базельського комітету з банківського нагляду, Національний банк України запровадив принципи саме ризик-орієнтованого банківського нагляду [3]. Відповідно до пп. 32 п. 3 гл. 1 розд. 1 Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах (далі — *Положення № 64*), ризик визначається як «імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання доходів, або невиконання стороною договірних зобов'язань унаслідок впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів» [4]. Важливо, що п. 7 гл. 1 розд. 1 Положення № 64 передбачає, що «ефективність, комплексність та адекватність створеної банком системи управління ризиками є предметом оцінки уповноваженими працівниками Національного банку, які здійснюють банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду» [4].

Окрім того, оцінювання ризиків банками має вагоме значення з огляду протидії легалізації (відмиванню) доходів. Так, п. 54 ст. 1 розд. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі — *Закон № 316*) ризик визначено так: «небезпека (загроза, уразливі місця) для суб'єктів первинного фінансового моніторингу бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення під час надання ними послуг відповідно до характеру їх діяльності» [5]. Лише протягом липня 2023 р. Національний банк України застосував штрафи до двох українських банків

за «неналежн[е] виконання банк[ами] обов'язку застосовувати у своїй діяльності ризик-орієнтований підхід» [6].

Національний банк України, керуючись положеннями ч. 5 ст. 67 гл. 12 розд. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (далі — Закон «Про банки і банківську діяльність»), може застосовувати професійне судження під час оцінювання, з-поміж іншого, ризиків, характерних для діяльності банку, ефективності систем управління ризиками та внутрішнього контролю, впливу ризиків і стрес-факторів на ефективне, надійне та розсудливе управління банком, фінансову стабільність і захист інтересів вкладників та інших кредиторів банку [7]. Згідно з ч. 7 цієї ж статті, рішення Правління Національного банку України та Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайту платіжної інфраструктури, прийняті із застосуванням професійного судження, можуть бути оскаржені в судовому порядку [7].

Наведене свідчить про офіційне визнання регулятором ризику й відносин з управління ризиками критичними маркерами стабільності, фінансового стану й життєздатності банків. Ураховуючи, що рішення регулятора відносно оцінки ризиків, зокрема, можуть бути оскаржені в порядку адміністративного судочинства, виникає питання щодо можливості й доцільності використання висновку експерта як засобу доказування в подібних публічно-правових спорах.

Згідно з пп. 1 п. 2.1 розд. III «Економічна експертиза» Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі — *Рекомендації*), основними завданнями експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій є «*проведення аналізу показників фінансово-економічного стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо) підприємства / організації; структури майна та джерел його придбання*» [8].

Серед переліку показників фінансово-економічного стану підприємства / організації Рекомендації категорії «ризик» або «системи управління ризиками» не передбачено. Крім того, варто відзначити, що методика проведення економічних експертиз, що стосується безпосередньо банківських установ, і дотична до питання аналізу показників фінансово-економічного стану банків, а саме Методика проведення судово-економічних експертиз з окремих питань фінансово-господарської діяльності комерційних банків (реєстраційний код 11.0.21), була зареєстрована в Реєстрі методик проведення судових експертиз ще 03.03.2010 [9], тобто задовго до переходу Національного банку України на реформований ризик-орієнтований банківський нагляд.

Ураховуючи суттєве значення категорії «ризик» як елементу аналізу діяльності комерційного банку, доцільним є розроблення та оновлення методик проведення відповідних досліджень задля гармонізації інструментарію експертних досліджень із викликами поточного законодавства у сфері банківського регулювання й нагляду, а також подальше дослідження банківського ризику для цілей судової експертизи та/або експертного дослідження.

Перелік джерел посилання

1. ISO 31000:2018 «Risk management — Guidelines». URL: <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:31000:ed-2:v1:en> (дата звернення: 03.09.2023).
2. Basel Committee on Banking Supervision. «Enhancements to the Basel II framework». July 2009. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs157.pdf> (дата звернення: 03.09.2023).
3. Впровадження вимог Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Organizacijna_struktura_sistemi_upravlinnya_rizikami_2018-09-18_19_pr.pdf?v=4 (дата звернення: 03.09.2023).
4. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : затв. постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text> (дата звернення: 03.09.2023).

5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 03.09.2023).
6. Національний банк України. «Національний банк у липні застосував до трьох банків та шістнадцяти небанківських фінансових установ заходи впливу за порушення у сфері фінмоніторингу та валютного законодавства» URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-u-lipni-zastosuvav-do-troh-bankiv-ta-shistnadtsyati-nebankivskih-finansovih-ustanov-zahodi-vplivu-za-porushennya-u-sferi-finmonitoringu-ta-valyutnogo-zakonodavstva> (дата звернення: 03.09.2023).
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 03.09.2023).
8. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Мін'юсту України від 08.10.1998 №53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 03.09.2023).
9. Реєстр методик проведення судових експертиз. URL: <https://data.gov.ua/dataset/6a534428-d898-47a4-8b43-bba954d01d28> (дата звернення: 03.09.2023).

Із практики почеркознавчих досліджень підписів, виконаних зі значним розривом у часі

Олена Дробишева,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0447-0408>, e-mail: 13335789@ukr.net

Оксана Смоліна,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5218-496X>, e-mail: oksanasmoll1972@gmail.com

Оксана Мацюк,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0948-3777>, e-mail: baffich@ukr.net

Звернуто увагу на необхідність удосконалення методичних підходів щодо почеркознавчих досліджень підписів, виконаних зі значним розривом у часі, наведено приклад з експертної практики, коли досліджувані підписи виконані відносно порівняльного матеріалу зі значним розривом у часі.

Ключові слова: ідентифікаційні почеркові ознаки; підпис; почеркознавче дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі.

Forensic Handwriting Case Practices Regarding Examination of Substantially Time-Lapsed Signatures

Olena Drobysheva, Oksana Smolina, Oksana Matsyuk

This underscores the importance to refine methodological approaches for the forensic handwriting examination of signatures executed in the substantial time-lapsing manner. The research includes an illustrative case from the forensic handwriting practice case where the questioned signatures comparing to their reference material were executed with a considerable time lapse.

Keywords: handwriting identification features; signature; forensic handwriting examination of substantially time-lapsed signatures.

Аналіз практики проведення експертиз свідчить, що в судових і слідчих органах доволі часто виникає необхідність саме у розв'язанні питань дослідження підписів, виконаних зі значним розривом у часі. Тому удосконалення методики дослідження такого роду почеркових об'єктів є сьогодні однією з нагальних потреб. Нині експерти